

КЛЮЧОВІ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ НА ТЕРИТОРІЇ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕРЕЖІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

А.А. Куземко, О.Г. Яворська, Є.І. Ворона, Г.А. Чорна, М.М. Федорончук

Національний дендрологічний парк “Софіївка”, ПП “Лабораторія заповідної справи Поділля”, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

KEY TERRITORIES OF NATIONAL LEVEL IN VINNYTSYA REGION AND THEIR IMPORTANCE IN ECONET OPTIMIZATION. Kuzemko A.A., Yavorska O.G., Vorona Ye.I., Chorna G.A., Fedoronchuk M.M. - *Nature Reserves in Ukraine*. 16 (1): 88-92. - Four areas were selected as the perspective key territories of econet of Vinnytsya region (Bug-Desna area, Middle Bug area, Dnister-Murafa area, Kamyanka-Savran area). They represented biological and landscape diversity of Central and East Podillya. Some nature reserves and national parks founding at these territories is recommend. These key territories have to include in National econet.

Keywords: key territories, econet, Vinnytsya region.

КЛЮЧОВІ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ НА ТЕРИТОРІЇ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕРЕЖІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ. Куземко А.А., Яворська О.Г., Ворона Є.І., Чорна Г.А., Федорончук М.М. - *Заповідна справа в Україні*. 16 (1): 88-92. - Виділено чотири території, перспективні для створення ключових територій екомережі Вінницької області (Буго-Деснянська, Середньобузька, Дністровсько-Мурафська, Кам'яно-Савранська), які репрезентують біологічне та ландшафтне різноманіття Центрального та Східного Поділля. На них рекомендовано створити ряд природно-заповідних територій найвищого рангу. Виділені ключові території повинні бути інтегровані у Національну екомережу.

Ключові слова: ключові території, екомережа, Вінницька область.

КЛЮЧЕВЫЕ ТЕРРИТОРИИ НАЦИОНАЛЬНОГО УРОВНЯ НА ТЕРРИТОРИИ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ОПТИМИЗАЦИИ СЕТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНОГО ФОНДА. Куземко А.А., Яворская О.Г., Ворона Е.И., Чорная Г.А., Федорончук М.М. - *Заповідна справа в Україні*. 16 (1): 88-92. - Выделено четыре территории, перспективные для создания ключевых территорий экосети Винницкой области (Буго-Деснянская, Среднебузская, Днестровско-Мурафская, Каменко-Савранская), которые представляют биологическое и ландшафтное разнообразие Центрального и Восточного Подолья. На них рекомендуется создать ряд природно-заповедных территорий высшего ранга. Выделенные ключевые территории должны быть интегрированы в Национальную экологическую сеть.

Ключевые слова: ключевые территории, экологическая сеть, Винницкая область.

Відповідно до Закону України “Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки” складовими структурних елементів екомережі є території та об’єкти природно-заповідного фонду. Насамперед, це природні та біосферні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки, які на відміну від заказників, пам’яток природи, заповідних урочищ є самостійними установами з адміністрацією, штатом співробітників і, відповідно, наявністю можливостей для здійснення контролю за дотриманням природоохоронних вимог, ефективного екологічного менеджменту та моніторингу за станом охоронюваних видів та угруповань.

У Вінницькій області, яка займає територію Центрального і Східного Поділля, об’єкти ПЗФ такого рангу до сьогодні відсутні. Хоча на необхідність їх створення неодноразово вказувалося. Зокрема, ще у 1994 р. Указом Президента України було зарезервовано 16480 га Південноподільських лісів на території області під створення заповідника (Шеляг-Сосонко та ін., 2003). У тому ж Законі України “Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки” передбачено на 2004–2006 рр. створення Центрально-Подільського національного природного парку. Про необхідність створення на території області об’єкту ПЗФ найвищого рангу зазначалося і в цілому ряді інших публікацій (Попович, Стеценко, 1999; Екологічний стан, 2005; Заповідні об’єкти Вінниччини, 2005).

Однак, досі в регіоні відсутні об’єкти ПЗФ найвищого рівня, а відсоток заповідання у Вінницькій області є найнижчим в Україні і станом на 1.01.2009 р. складає лише близько 1,03 %. Разом з тим, природні екосистеми Центрального та Східного Поділля відзначаються досить високим ступенем збереженості, багатим рослинним і тваринним світом. Добре збереглася лісова рослинність, що дозволило виділити на території області так звані “малі полісся”. Високий ступінь залісненості Центрального Поділля призвів навіть до дискусії щодо місця цього регіону в системі геоботанічного районування України. Так, в геоботанічному районуванні 1977 р. (Геоботанічне районування..., 1977) Центральне Поділля віднесено до Східноєвропейської провінції широколистяних лісів. Однак автори останнього варіанту геоботанічного районування України (Дідух, Шеляг-Сосонко, 2003) вважають, що дану територію слід розглядати в ранзі округу в межах Лісостепу. Ця дискусія підкреслює своєрідність рослинного покриву регіону, на півночі якого поширені лісові угруповання бореального типу, характерні для більш північних регіонів, а в південній частині – ліси субсередземноморського типу, які на цій території знаходяться на північно-східній межі свого суцільного поширення. В багатьох лісових масивах регіону добре виявлені ранньовесняні синузії ефемероїдів, в тому числі раритетних. У долині Дністра збереглися фрагменти панонських степів, а в долині Південного Бугу – типових для Лісостепу лучних степів, хоча й сильно деградованих.

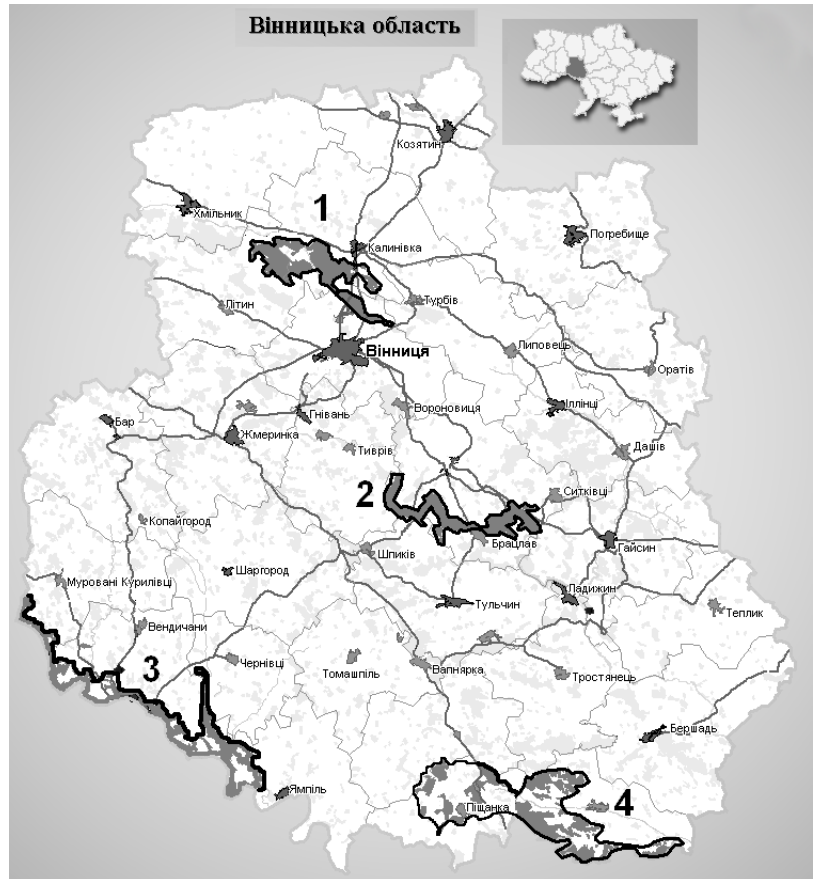
По долинах цих річок відслонюються кам'янисті породи – по Південному Бугу граніти, а по Дністру – переважно вапняки, рідше пісковики та крейда, на яких формуються своєрідні рослинні угруповання з участю ендемічних видів. В заплаві Південного Бугу та його приток значні площі зайняті високопродуктивними луками, які відзначаються високим флористичним і ценотичним різноманіттям. На півночі області відмічені також ділянки суходільних справжніх та пустищних лук на південній межі суцільного поширення. Також на південній межі поширення у північних районах області зустрічаються угруповання еумезотрофних боліт з участю багатьох рідкісних в регіоні видів. Своєрідністю відзначаються також угруповання водної рослинності, поширеної у водотоках, природних та штучних водоймах на території області.

Дослідження регіону з метою виділення територій, перспективних для створення ключових територій екомережі області, дозволило нам виділити чотири таких території, які також є перспективними для створення природно-заповідних територій найвищого рангу (рисунок).

БУГО-ДЕСНЯНСЬКА ключова територія (КТ) розташована в межах Вінницького, Калинівського та Літинського районів. Вона займає лесову височину, що утворилась на докембрійських та протерозойських кристалічних породах і перекрита палеоген-неогеновими відкладами. Розчленована долинами р. Південний Буг та його приток Згару і Десни. Місцями кристалічні породи виходять на поверхню у вигляді відслонень та перепадів на річках. Досить розвинені яружно-балкові системи. В межах КТ долина Південного Бугу терасована. Складність форм рельєфу сприяла формуванню різноманітності ландшафтів.

На цій території сьогодні створено 8 об'єктів ПЗФ: загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення “Буго-Деснянський” (1073,00 га), заказники місцевого значення – лісові “Калинівський” (10,00 га) і “Сосновий бір” (17,00 га) та ботанічний “Стрижавські орхідеї” (4,30), 3 ботанічні пам'ятки природи та 1 зоологічна.

Ця територія являє собою так званий Подільський рефугіум бореальної флори, який був виявлений Є.М. Лавренком та Ф.Я. Левіною у 1930-х рр. (Лавренко, Левіна, 1934). Серед рослинного покриву цієї території переважає лісова рослинність. Це типові для регіону фітоценози класу *Quercus-Fagetea* (союз *Carpinion*), угруповання світлих дубових лісів, що відзначаються високим ступенем флористичного різноманіття, класу *Quercetea pubescenti-petraeae* (асоціація *Potentillo albae-Quercetum*), а також добре збережені дубово-соснові та березові ліси бореального типу класів *Vaccinio-Piceetea* (союз *Dic-*

Проектовані ключові території національного рівня на території Вінницької області (1 – Буго-Деснянська, 2 – Середньобузька, 3 – Дністровсько-Мурафська, 4 – Кам'яно-Савранська).

rano-Pinion) і *Quercetea robori-petraeae* зі значною участю видів, характерних для більш північних регіонів. Значну участь в структурі таких ценозів відіграють зелені та сфагнові мохи.

У пониженнях рель'єфу поширені болота-блюдця, рослинність яких представлена мохово-осоковими угрупованнями класів *Phragmito-Magnocaricetea* і *Scheuchzerio-Caricetea fuscae* зі значною участю представників сфагнових мохів та осок, зокрема рідкісних у регіоні *Carex elongata* L., *C. atherodes* Spreng., *C. lasiocarpa* Ehrh. Значні площі зайняті також вільховими болотами класу *Alnetea glutinosae* з домінуванням у нижньому ярусі крупних осок.

Лучна рослинність представлена угрупованнями заплавної і суходільних справжніх лук класу *Molinio-Arrhenatheretea* союзів *Cynosurion cristati* і *Deschampsion* з переважанням *Agrostis capillaris* L., *Anthoxanthum odoratum* L., *Cynosurus cristatus* L., *Deschampsia caespitosa* (L.) P.Beauv., *Juncus effusus* L. Зустрічаються також угруповання вологих лук союзу *Filipendulion* з участю *Cirsium rivulare* (Jacq.) All., *Holcus lanatus* L., *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim., *Verathrum lobelianum* Bernh. Пустищна рослинність представлена угрупованнями класу *Nardo-Callunetea* з участю рідкісних у регіоні *Nardus stricta* L., *Calluna vulgaris* (L.) Hull, *Sieglingia decumbens* (L.) Bernh. В долині Південного Бугу на незначних за площею відслоненнях гранітів поширені піонерні угруповання класу *Koelerio-Corynephoretea* з

участю *Sedum acre* L., *S. sexangulare* L., *Thymus pulegioides* L. У водоймах регіону поширені угруповання класу **Potametea**, зокрема порядку **Callitricho-Batrachietalia**, з участю *Hottonia palustris* L., *Callitriche palustris* L. До рідкісних угруповань водойм регіону належать угруповання асоціацій **Riccietum fluitans**, **Riccio-carpetum natantis**, **Wolffietum arrhizae** з класу **Lemnetea** та асоціацій **Butomo-Alismatetum lanceolati**, **Caricetum rostratae**, **Caricetum distichae** з класу **Phragmito-Magnocaricetea**.

На даній території виявлено місцезростання 12 видів, занесених до діючого видання Червоної книги України (2009а) (*Dactylorhiza incarnata* (L.) Soy, *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *E. purpurata* Smith, *Galanthus nivalis* L., *Lilium martagon* L., *Listera cordata* (L.) R.Br., *L. ovata* (L.) R.Br., *Lycopodium annotinum* L., *Orchis morio* L., *Platanthera bifolia* (L.) Rich., *P. chlorantha* (Cust.) Rchb., *Scopolia carniolica* Jacq.) і 24 регіонально рідкісних видів (*Bistorta officinalis* Delarbre, *Calluna vulgaris*, *Carex umbrosa* Host, *C. cinerea* Pollich, *C. elongata*, *C. atherodes*, *Clematis recta* L., *Digitalis grandiflora* Mill., *Eriophorum angustifolium* Honck., *Gladiolus imbricatus* L., *Holcus lanatus*, *Hottonia palustris* L., *Laserpitium latifolium* L., *Lembotropis nigricans* (L.) Griseb., *Nardus stricta*, *Orhthilia secunda* (L.) House, *Potentilla alba* L., *P. palustris* (L.) Scop., *Pyrola minor* L., *Sanquisorba officinalis* L., *Siegingia decumbens* (L.) Bernh., *Thalictrum aquilegifolium* L., *Trientalis europaea* L., *Veratrum lobelianum* Bernh.).

Серед представників тваринного світу зустрічаються 6 видів, занесених до діючого видання Червоної книги України (2009б) (*Bison bonasus* L., *Lukanus cervus* L., *Lutra lutra* L., *Meles meles* L., *Pandion haliaetus* Osprey, *Papilio machaon* L.).

З метою оптимізації охоронних режимів на даній території пропонується створити регіональний ландшафтний парк “Буго-Деснянський”.

СЕРЕДНЬОБУЗЬКА КТ охоплює територію долини Південного Бугу в межах Немирівського, Тиврівського та Тульчинського районів. На даній території річка Південний Буг прорізує тверді кристалічні породи архею та протерозою, утворюючи мальовничі пороги з островами та перекатами по річищу і відслонення в долині. Місцями долина знижується до 200–300 м, а на деяких ділянках навпаки ширина зростає до 1 км. В заплаві зустрічаються сухі стариці та болота. Значна витягнутість території формує різноманітність ландшафтів.

На цій території сьогодні функціонують 9 об’єктів ПЗФ: парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва – “Печерський” загальнодержавного значення (19,00 га) і “Сокілецький” місцевого значення (26,0 га), заказники загальнодержавного значення лісовий “Маркова дубина” (295,00 га), і ландшафтний “Урочище Самчинецьке” (218,00 га), заказники місцевого значення – ботанічні “Закрута” (44,00 га) і “Ладжизинський” (500,00 га), ландшафтні “Урочище Лучанське” (82,00 га) і “Прибузький” (62,30 га), ботанічна пам’ятка природи “Буковий ліс” (0,70 га).

Рослинність представлена переважно петрофітними та степовими фітоценозами, флористичний склад яких включає досить багато раритетних елементів.

По схилах долини Південного Бугу збереглися типові для регіону степові угруповання класу **Festuco-Bro-**

metea з домінуванням переважно *Festuca valesiaca* Gaudin, *Botriochloa ischaetum* (L.) Keng, *Koeleria cristata* (L.) Pers., в окремих місцях *Poa angustifolia* L. та значною участю *Trifolium montanum* L., *Chamaecytisus blockianus* (Pawł.) Klškovč, *Stipa capillata* L.

На відслоненнях гранітів представлені угруповання класів **Asplenietea trichomanes** і **Koelerio-Corynephoretea**, сформовані характерними для них видами *Asplenium trichomanes* L., *A. septentrionale* (L.) Hoffm., *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh., *Sedum sexangulare*.

Лісова рослинність значних площ не займає, однак її угруповання переважно відзначаються високим флористичним різноманіттям. Вони представлені дубовими лісами (клас **Quercetea pubescenti-petraeae**) з домінуванням у чагарниковому ярусі *Acer tataricum* L. і *Swida sanguinea* (L.) Opiz, а у трав’яному ярусі – *Aegonychon purpureocaeruleum* (L.) Holub, *Aegopodium podagraria* L., як в урочищі “Самчинецькому” і грабово-дубовими лісами (клас **Quercu-Fagetea**, союз **Carpinion**) з домінуванням у травостой *Galium odoratum* (L.) Scop., *Asarum europaeum* L., *Convallaria majalis* L. – в заказнику “Маркова дубина”.

Лучна рослинність представлена добре збереженими вологими та торф’янистими луками переважно порядку **Molinietalia** (союзи **Deschampsion**, **Alopecurion**) та порядку **Arrhenatheretalia** (союз **Festucion pratensis**) класу **Molinio-Arrhenatheretea** з домінуванням *Deschampsia caespitosa*, *Festuca pratensis* Huds. та участю в травостой типових лучних видів *Poa pratensis* L., *Ranunculus acris* L., *Mentha longifolia* (L.) Huds., *Lotus corniculatus* L. В околицях с. Олексіївка та с. Райгород виявлено досить багаточисельні популяції двох видів орхідей – *Dactylorhiza incarnata* і *D. majalis* (Rchb.) P.F.Hunt et Summerhayes. В заплаві Південного Бугу поблизу с. Райгород виявлено фрагменти засолених луків класу **Scorzonero-Juncetea gerardii** з домінуванням *Blysmus compressus* (L.) Panz. ex Link.

Наявність на р. Південний Буг порожистих ділянок зі швидкою течією обумовила розвиток рідкісних угруповань водної рослинності – **Fontinalietum antipyreticae**, а також реофільних угруповань порядку **Oenathetalia aquatica** класу **Phragmito-Magnocaricetea**, в яких домінують представлені лише зануреними формами – **Sagittario-Sparganietum emersi**, **Butometum umbellati**.

На території виявлено місцезнаходження 12 видів, занесених до діючого видання Червоної книги України (*Dactylorhiza incarnata*, *D. majalis*, *Chamaecytisus albus* (Hacq.) Rothm., *Ch. blockianus*, *Galanthus nivalis*, *Lilium martagon*, *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Poa versicolor* Besser, *Pulsatilla bohemica* Skalickz) Tzvelev (= *P. nigricans* Stoerck), *P. pratensis* (L.) Mill.), *Scopolia carniolica*, *Stipa capillata*, та 14 регіонально рідкісних видів (*Aegonychon purpureocaeruleum*, *Amygdalus nana* L., *Asplenium trichomanes*, *A. septentrionale*, *Aster amellus* L., *Cerasus fruticosa* (Pall.) Woronow, *Cotoneaster melanocarpus* Fisch. ex Blytt, *Cystopteris fragilis*, *Hepatica nobilis* Schreb., *Iris hungarica* Waldst., *I. pumila* L., *Potentilla alba*, *Primula elatior* (L.) Hill, *P. veris* L.), та також угруповання 3 синтаксонів, занесених до Зеленої книги України (формації ковили волосистої *Stipeta capillatae*, миг-

дало низького *Amygdaleta nanae* та лісів дубових з дуба черешчатого татарськокленових *Querceta (roboris) acer-rosa (tatarici)*.

В зооценозах зустрічається 6 видів, занесених до діючого видання Червоної книги України (*Barbus barbus borysthenticus* Dibow., *Iphiclides podalirius* L., *Lukanus cervus*, *Lutra lutra* L., *Meles meles* L., *Pandion haliaetus*).

З метою оптимізації стану охорони біорізноманіття на даній території пропонується створити регіональний ландшафтний парк “Середнє Побужжя”.

ДНІСТРОВСЬКО-МУРАФСЬКА КТ знаходиться на території Муровано-Куриловецького, Могилів-Подільського, Чернівецького та Ямпільського районів. Дана територія включає долину лівого берега Дністра та низзя долин його лівобережних приток – Лядової, Серебрії, Немиї, Дерла, Мурафи з притоками Бушанкою та Вазлуєм, Русави. Територія має складну геологічну будову. По долинах річок зустрічаються виходи на поверхню древніх кристалічних порід Українського кристалічного щита, що перекриваються більш пізніми породами: пісковиками, доломітами, вапняком та крейдою. Кристалічні та осадові породи перекриті палеоген-антропогеновими відкладами. Долини річок досить глибокі, місцями більше 150 м, і мають V-подібну та каньйоноподібну форму. По річищах ділянки з чистими плесами чергуються з порогами, перекатами та островами. Схили долин порізані поперечними ярами та балками. Складні форми рельєфу обумовлюють різноманітність ландшафтів.

До цього часу на даній території створено 43 об'єкти ПЗФ, серед них 9 об'єктів загальнодержавного значення, в тому числі 3 ботанічних заказники: Бронницький (265,00 га), Вендичанська дубина (373,00 га) і урочище Білянський ліс (218,00 га), ландшафтний заказник Грабарківський (487,00 га), 3 геологічних пам'ятки природи – відслонення Грушанської свити, відслонення Могилівської свити і “Пісковики Бернашівки” (всі по 0,5 га) і 1 комплексна – урочище Стінка (90,0 га) та Немерчанський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва (20,0 га). Серед об'єктів місцевого значення 1 регіональний ландшафтний парк “Мурафа”, 9 заказників, 19 пам'яток природи, 3 заповідних урочища і 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Найбільшу цінність серед рослинності цієї території становлять зональні типи рослинності – лісова та степова. Лісові угруповання представлені переважно грабово-дубовими лісами класу *Quercus-Fagetum* з участю дубу скельного (*Quercus petraea* Liebl.), у формуванні підліску значну роль відіграє дерен (*Cornus mas* L.), нерідко зустрічається клокичка (*Staphyllea pinnata* L.). Звичайним видом для таких лісів є плющ (*Hedera helix* L.), який на даній території знаходиться на східній межі свого ареалу, однак в окремих угрупованнях піднімається на стовбури дерев до висоти 5–6 м. Значно рідше зустрічається інша ліана – *Asparagus verticillatus* L.. В трав'яному покриві переважають види, типові для неморальних лісів, часто домінантами виступають *Aegonychon purpureocaeruleum*, *Carex brevicollis* DC., зрідка *Hepatica nobilis*.

Степові угруповання класу *Festuco-Brometum* належать до паннонського типу. Домінантами в них виступа-

ють переважно *Stipa capillata* і *Carex humilis* Leys., рідше *Botriochloa ischaemum*, *Festuca valesiaca*, *Chamaecytisus austriacus* (L.) Link. Зустрічаються також угруповання ксерофітних чагарників класу *Rhamno-Prunetum* з домінуванням *Prunus spinosa*, представників родів *Crataegus* і *Rosa*.

Своєрідність рослинності водотоків регіону виявляється у представленості реофітних угруповань класів *Potametea (Myriophylletum spicati, Potametum nodosi, Potametum perfoliati)* та особливо *Platyhypnidio-Fontinalieta antipyreticae*, що обумовлено значною швидкістю течії, як у руслі Дністра, так і його приток, що здебільшого мають каньйоноподібні долини, та наявністю значної кількості джерел.

На даній території виявлено місцезнаходження 16 видів, занесених до діючого видання Червоної книги України (*Aconitum besserianum* Andr. ex Trautv., *Anemone sylvestris* L., *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce, *Epipactis helleborine*, *E. purpurata*, *Euphorbia valdevillosocarpa* Arvat et Nybr., *Galanthus nivalis*, *Lathyrus venetus* (Mill.) Wohlf., *Lilium martagon*, *Neottia nidus-avis*, *Pulsatilla bohémica*, *P. grandis* Wender., *Staphyllea pinnata*, *Stipa capillata*, *S. lessingiana* Trin. et Rupr., *S. pulcherrima* K.Koch); 37 регіонально рідкісних види (*Adonis vernalis* L., *Aegonychon purpureocaeruleum*, *Allium podolicum* (Asch. et Graebn.) Biocki ex Racib., *Amygdalus nana*, *Arum besserianum* Schott, *Asplenium ruta-muraria* L., *A. trichomanes*, *Aster amellus*, *Asyneuma canescens* (Waldst. et Kit.) Griseb. et Schenk, *Bupleurum affine* Sald., *Carlina biebersteinii* Bernh. ex Hornem, *Centaurea besserianum* DC., *Cerasus fruticosa*, *Galatella linostris* (L.) Rchb. f., *Inula ensifolia* L., *Iris hungarica*, *Juniperus communis* L., *Carex brevicollis*, *C. humilis*, *Clematis integrifolia*, *C. recta*, *Cornus mas*, *Galium tyraicum* Klokov, *Hedera helix*, *Hepatica nobilis*, *Hylotelephium polonicum* (Biocki) Holub, *Leopoldia tenuiflora* (Tausch) Heldr., *Linum flavum* L., *Melica transsilvanica* Schur, *Otites eugeniae* (Kleopow) Klokov, *Poterium sanguisorba* L., *Sideritis comosa* L., *Sorbus torminalis* (L.) Crantz, *Thesium linophyllum* L., *Veronica incana* L., *Vinca herbacea* Wildst. et Kit. *Xeranthemum annuum* L.), а також 6 синтаксонів, занесених до Зеленої книги України (*Querceta (petraeae) cornosa*, *Querceta (roboris) cornosa*, *Carpineto-Quercetum (roboris) hederosum*, *Carpineto-Quercetum (roboris) asperulosum-hederosum*, *Cariceta humilis*, *Stipeta capillatae*).

Серед видів фауни зустрічається 8 видів, занесених до діючого видання Червоної книги України (*Barbus barbus borysthenticus* Dibow., *Circus cyaneus* L., *Citellus citellus* L., *Iphiclides podalirius* L., *Lanius excubitor* L., *Lukanus cervus*, *Lutra lutra*, *Meles meles*, *Pandion haliaetus* Osprey.).

Для забезпечення природних екосистем даної території належним рівнем охорони на даній території пропонується створити білатеральний національний природний парк “Дністровський”, спільно з Молдовою. Частина цієї території увійшла до білатерального Рамсарського угіддя Унгурь-Голошниця.

КАМ'ЯНКО-САВРАНСЬКА КТ знаходиться на території Крижопільського, Піщанського, Тростянецького, Чечельницького районів. Ця територія включає в себе

вододіл між басейнами річок Дністра і Південного Бугу та долини річки Кам'янки (басейн Дністра), Савранки і Дохни (басейн Південного Бугу). Особливістю геологічної будови є значні товщі палеоген-неогенових відкладів: у басейні Кам'янки – вапняків (так звана “друга гряда товтр”), у басейні Савранки – переважно глин і важких суглинків. Територія вирізняється значною розчленованістю рельєфу, що власне і сприяло кращому збереженню ландшафтних комплексів Південного Лісостепу.

На даній території функціонують 14 об'єктів природно-заповідного фонду, серед них 5 об'єктів загальнодержавного значення – ботанічні заказники Бритавський (3259,00 га), “Гарячківська дача” (774,0 га), комплексна пам'ятка природи Урочище “Княгиня” (53,0 га), ботанічні пам'ятки природи Ромашково (8,70 га) і Терещуків яр (3,80 га), а також 9 об'єктів місцевого значення – 7 заказників і 2 пам'ятки природи, серед яких особливо цінними є ландшафтні заказники місцевого значення “Вище школи” (10,6 га), Урочище “Біла вапняків” (34,7 га), ботанічні заказники місцевого значення Червоногреблянський (1492 га), “Кукуляньська дача” (144,0 га), “Кисерняк” (37,0 га), Урочище “Кікеї” (4,8 га).

Найбільшу цінність складають лісові та степові ландшафти, які відзначаються доброю збереженістю та включають рослинні угруповання, типові для регіону, які є середовищами існування цілої низки рідкісних видів, багато з яких тут знаходяться на межі суцільного поширення або ізолювано від основних ареалів. Лісова рослинність зосереджена у масивах Червоногреблянського, Стратіївського, Дохнянського та Бритавського лісництв Чечельницького держлісгоспу, Піщанського, Рудницького та Радянського лісництва Крижопільського держлісгоспу, і представлена угрупованнями переважно грабово-дубових лісів класу *Quercus-Fagetum* з участю дубів скельного (*Quercus petraea*) та звичайного (*Q. robur* L.). У підліску переважають *Cornus mas*, *Acer tataricum*, *Swida sanguinea*, *Viburnum lantana* L.. У трав'яному ярусі домінують *Carex brevicollis*, *C. pilosa* Scop., *Stellaria holostea* L., *Galeobdolon luteum* Huds., на окремих ділянках *Allium ursinum* L. і *Hedera helix* та ін.

Степова рослинність представлена переважно угрупованнями з домінуванням *Stipa capillata*. Значне поширення мають також угруповання ксерофітних чагарників класу *Rhamno-Prunetea* та узлісні фітоценози класу *Trifolio-Geranietea sanguinei*.

Ці фітоценози є середовищами існування цілої низки рідкісних видів, зокрема 21 вид занесений до діючого видання Червоної книги України (*Allium ursinum*, *Carex umbrosa* Host, *Carlina onopordifolia* Besser ex Szafer, Kulcz. et Pawl., *Cephalanthera damasonium*, *Epipactis helleborine*, *E. purpurata*, *Euonymus nana* M. Bieb., *Galanthus nivalis*, *Lathyrus venetus*, *Lilium martagon* L., *Lunaria rediviva* L., *Neottia nidus-avis*, *Platanthera bifolia*, *Pulsatilla bohemica*, *P. grandis*, *Scopolia carniolica*, *Securigera elegans* (Рапініж) Lassen, *Stipa capillata*, *S. pulcherrima*, *Tulipa quercetorum* Klokov et Zoz, *Viola alba* Besser,) та 34 регіонально рідкісних види (*Adonis vernalis*, *Aegonychon purpureocaeruleum*, *Allium podolicum*, *Ane-mone sylvestris*, *Arum besseranum*, *Asplenium trichomanes*, *Aster amellus*, *Callitriche cophocarpa* Sendtner, *Carex brevicollis*, *C. disticha* Huds., *C. secalina* Wahlenb., *Cerasus fruticosa*, *Clematis integrifolia*, *C. recta*, *Cornus*

mas, *Corydalis marschalliana* (Pall. ex Willd.) Pers., *Galattella lino-syris*, *Gladiolus imbricatus* L., *Hedera helix*, *Iris graminea* L., *I. hungarica*, *Laser trilobum* (L.) Borkh., *Leopoldia tenuiflora*, *Ornithogalum gussonei* Ten., *Orthilia secunda*, *Physalis alkekendi* L., *Potentilla alba*, *Pyrethrum macrophyllum* (Waldst. et Kit.) Willd., *Sanicula europaea* L., *Sideritis comosa*, *Sorbus torminalis*, *Valeriana rossica* P. Smirn., *Veratrum nigrum* L., *Vinca herbacea*). Крім того, на даній території відмічено угруповання 9 синтаксонів, занесених до Зеленої книги України: *Querceta (petraeae) cornosa*, *Querceta (roboris) cornosa*, *Querceta (roboris) acerosa (tatarici)*, *Quercetum (roboris) swidoso-caricosum (brevicollis)*, *Carpineto-Quercetum (roboris) hederosum*, *C.-Q. (roboris) asperuloso-hederosum*, *Carpineto-Quercetum caricosum (pilosae)*, *Carpineto-Quercetum aegopodiosum*, *Mixeto-Quercetum (roboris) alliosum (ursini)*, *Stipeta capillatae*, *Stipeta pulcherrimae*.

В зооценозах КТ зустрічається 12 видів, занесених до діючого видання Червоної книги України (*Cerambux cerdo cerdo* L., *Coronella austriaca* Laurenti, *Elaphe longissima* Laurenti, *Felis silvestris* Schreber, *Iphiclides podalirius* L., *Lukanus cervus*, *Meles meles*, *Parnassius mnemosyne* L., *Rhinolofus hipposideros* Bechstein, *Xylocopa violaceae* L.).

Для охорони біоландшафтного різноманіття території запропоновано створити національний природний парк “Південне Поділля” та ландшафтний заказник.

Виділені ключові території, що репрезентують біологічне та ландшафтне різноманіття, характерне для Центрального та Східного Поділля, повинні бути інтегровані у Національну екомережу України в якості природних ядер національного рівня та як складові частини сполучених територій національного рівня – Дністровської, Південно-Бузької, а також Галицько-Слобожанської екомережі. Створення на їх основі природно-заповідних територій вищого рангу (національних природних та регіональних ландшафтних парків) дозволить забезпечити ефективні режими охорони, екологічного менеджменту та моніторингу за станом екосистем та значно підвищити відсоток заповідності у Вінницькій області.

Література

- Геоботанічне районування Української РСР. - К.: Наук. думка, 1977. - 304 с.
- Екологічний стан Вінницької області на рубежі тисячоліть. Аналітично-статистичний довідник. - Вінниця: Велес, 2005. - 162 с.
- Заповідні об'єкти Вінниччини. - Вінниця: Велес, 2005. - 104 с.
- Звіт про виконання загальнодержавної програми формування національної екомережі України за 2006 рік // www.menr.gov.ua/documents/report_econet.doc
- Лавренко Є.М., Левіна Ф.Я. Острівне находище бореальної рослинності в околицях Вінниці // Вісник Київського бот. саду. 1934. - Вип.17. - С.87-98.
- Попович С., Стеценко М. Перспективи оптимізації природно-заповідного фонду України // Розбудова екомережі України. - Програма розвитку ООН (UNDP). Проект “Екомережі”. - К., 1999. - С.53-55.
- Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П.Дідуха. - К.: Глобалконсалтинг, 2009а. - 912 с.
- Червона книга України. Тваринний світ / Ред. І.А. Акімов. - К.: Глобалконсалтинг, 2009б. - 600 с.
- Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дубина Д.В., Вакаренко Л.П. та ін. Збереження і невиснажливе використання біорізноманіття України: стан та перспективи. - Київ: Хімджест, 2003. - 248 с.